

# Kiril Alfabesinin Yunan Mirası ve Slav Dillerindeki Çeşitlenmesi

## *The Greek Legacy of the Cyrillic Alphabet and Its Diversification in Slavic Languages*

Öz

Samet YERKÖY\*

\* Dr., Bağımsız Araştırmacı,  
yerkoysamet@gmail.com,  
ORCID: 0000-0002-2682-4986

Gönderilme Tarihi / Received Date  
14.05.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date  
02.10.2025

Yayın Tarihi / Publication Date  
21.10.2025

**Atıf/Citation:** Yerköy, S., Kiril Alfabesinin Yunan Mirası ve Slav Dillerindeki Çeşitlenmesi *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, 32, 447-464  
doi.org/10.30767/diledeara.1676176

### Hakem Değerlendirmesi:

İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körlеме.

### Çıkar Çatışması:

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

### Finansal Destek:

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

### Peer-review:

Externally peer-reviewed.

### Conflict of Interest:

The author has no conflict of interest to declare.

### Grant Support:

The author declared that this study has received no financial support

### Dil ve Edebiyat Araştırmaları

Dergimizde yayımlanan makaleler CC-BY-NC-ND lisansı altında açık erişim olarak yayımlanmaktadır.

### Language and Literature Studies

The articles published in our journal are published as open access under the CC-BY-NC-ND license.  
tded.org.tr | 2025

Kiril alfabesi, 9. yüzyılda Aziz Kiril ve Metodi'nin misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde geliştirilen Glagolitik yazı sistemine ve Orta Çağ (Bizans) Yunancasına dayalı olarak, 10. yüzyılın başlarında Birinci Bulgar Krallığı'nda biçimlenmiştir. Fenike kökenli Yunan harflerinden türeyen bu alfabe, ilk olarak Eski Kilise Slavcasında kullanılmış; ardından Doğu ve Güney Slav halkları arasında benimsenerek yerel ses yapısına göre çeşitlenmiştir. Fonetik ihtiyaçların ötesinde, dinsel ve siyasal meşruiyet arayışlarına da hizmet eden bu sistem, ortak bir yazı dili aracılığıyla kültürel bir bütünlük kurma işlevi görmüştür. Bu çalışma, Kiril alfabesinin tarihsel kökenlerini, yapısal dönüşümünü ve Slav dillerindeki evrimini karşılaştırmalı tarihsel dilbilim yöntemiyle incelemektedir. Alfabenin 10. ve 11. yüzyıllarda Bulgaristan'dan Rusya ve Sırp prensliklerine aktarılması, Eski Rusça ve Eski Sırpça yazı geleneklerinin oluşmasına katkı sağlamıştır. Ukrayna ve Belarus'ta ise Kiril harfleri farklı yazınsal standartların gelişimine zemin hazırlamıştır. Araştırma, Rusça, Bulgarca, Sırpça, Makedonca, Ukraynaca ve Belarusa gibi dillerdeki ses bilgisel ve grafiksel dönüşümleri ele almakta; ayrıca Kiril sistemine dayanmayan Lehçe ve Çekçe gibi Batı Slav dillerinin kapsam dışı bırakılmasının gerekçesini ortaya koymaktadır. Kiril alfabesi bu yönüyle, sabit bir yapıdan ziyade tarihsel, fonolojik ve ideolojik etkenlerle şekillenen dinamik bir sistemdir.

**Anahtar Kelimeler:** Kiril alfabesi, Slav dilleri, Yunan harfleri, tarihsel dil bilim, yazı sistemleri

## Abstract

The Cyrillic alphabet took shape in the early 10th century in the First Bulgarian Kingdom, based on the Glagolitic writing system and Medieval (Byzantine) Greek, following the missionary activities of Saints Cyril and Methodius in the 9th century. Derived from the Phoenician-based Greek script, this alphabet was first used in Old Church Slavonic and subsequently adopted by Eastern and Southern Slavic communities, adapting to local phonological needs. Beyond its phonetic functionality, the system also served as a tool for religious and political legitimization, facilitating cultural cohesion through a shared written language. This study examines the historical roots, structural transformation, and linguistic diversification of the Cyrillic alphabet using the comparative historical linguistics method. The transmission of the alphabet from Bulgaria to Russia and the Serbian principalities during the 10th and 11th centuries played a significant role in the emergence of Old Russian and Old Serbian literary traditions. In Ukraine and Belarus, the Cyrillic script laid the groundwork for the development of distinct written standards. The research analyzes phonological and graphic changes in languages such as Russian, Bulgarian, Serbian, Macedonian, Ukrainian, and Belarusian, while also clarifying the exclusion of Western Slavic languages, like Polish and Czech, which are written in the Latin script, from the scope of analysis. In this respect, the Cyrillic alphabet is presented not as a fixed system but as a dynamic structure shaped by historical, phonological, and ideological factors.

**Keywords:** Cyrillic alphabet, Slavic languages, Greek script, historical linguistics, writing systems

## Giriş

Kiril alfabesinin ortaya çıkışı, Slav dillerinin yazıya kavuşmasının ötesinde, Yunan alfabesinin tarihsel ve kültürel mirasının devamı olarak değerlendirilmelidir. Fenike alfabesinden türeyen Yunan alfabesi, Batı dünyasında kullanılan Latin ve Doğu Avrupa’da kullanılan Kiril alfabelerinin temelini oluşturmuş, çok eski ve yaygın bir yazı sistemidir. Kiril alfabesi, 9. yüzyılda Aziz Kiril ve Metodi kardeşlerin misyonerlik faaliyetleri çerçevesinde geliştirilen Glagolitik yazı sisteminden türemiş ve 10. yüzyılın başlarında Birinci Bulgar Krallığı’nda, Bizans (Orta Çağ) Yunancasının grafik ve fonolojik öğeleri uyarlanarak şekillenmiştir. Bu süreç, alfabenin hem bir iletişim aracı hem de Yunan yazı mirasının Slav coğrafyasındaki somut yansıması olduğunu göstermektedir. (İliev, 2013, s. 7-12). Kiril alfabesinin Glagolitik sistemle kurduğu ilişki, alfabenin biçimsel gelişimini ve Slav halklarının kültürel dünyasındaki yayılımını anlamak açısından önem taşımaktadır.

Slav dillerinin yazıyla kayda geçirilme süreci, bir alfabenin icadının ötesine geçerek Bizans İmparatorluğu’nun siyasi ve entelektüel hedefleri doğrultusunda şekillenen bir kültürel devrime dönüşmüştür. 9. yüzyılda Büyük Moravya Prensiği’nde Slavların Hristiyanlaştırılması görevini üstlenen Kiril ve Metodi kardeşler, Slav dilleri için ilk yazı sistemi olan Glagolitik alfabeyi geliştirmiştir. Buna karşılık, daha sistematik ve sade bir yapıya sahip olan Kiril alfabesi, Yunanca büyük harf yazı biçimlerine dayanmaktadır. Bu sistem, Bizanslı misyoner eğitimciler tarafından Yunanca grafik model temel alınarak, çeşitli öneriler doğrultusunda sadeleştirilip sistemleştirilmiştir. Lunt’un (2001, s. 15–16) da belirttiği üzere, en eski Kiril el yazmaları 9. ve 10. yüzyıl Yunanca metinleriyle dikkat çekici benzerlikler gösterirken, Glagolitik metinlerde bu tür görsel paralellikler bulunmamaktadır. Bu durum, Kiril alfabesinin Yunanca kökenli bir grafik sistemin, Slav fonolojisine uygun biçimde yeniden yapılandırılmasıyla oluştuğunu ortaya koymaktadır. Alfabenin kökenine dair bu grafiksel çözümlemenin yanı sıra, onun coğrafi ve kültürel yayılımı da dikkat çekicidir. Bu bağlamda, Ivanova’nın (2024, s. 4) da belirttiği gibi, Kiril ve Metodi’nin öğrencilerinin Moravya’dan sürgün edilmelerinin ardından alfabe Bulgaristan’a taşınmış ve özellikle Çar Simeon (893–927) döneminde devlet koruması altına alınmıştır. 10. yüzyılda Bulgaristan’daki Preslav Ekolü’nde, Bizans ve Slav entelektüellerinin katkılarıyla Glagolitik’ten türetilen Kiril alfabesi, Doğu Ortodoks dünyasında Slav coğrafyasının kültürel entegrasyonunu sağlayan bir araç hâline gelmiş ve yazılı kültürün gelişimini önemli ölçüde hızlandırmıştır.

Slav dünyasında yazının kabulü, doğrudan Bizans’tan değil, yazılı Slav Hristiyanlığının kurum-sallaştığı Bulgaristan aracılığıyla gerçekleşmiştir. Kardeşlerin mirası, Moravya’da sekteye uğramış olsa da, Bulgaristan’da Slav dili resmî ibadet dili hâline gelmiş ve buradan Rus topraklarına aktarılmıştır. Ruslar, Yunan Ortodoksluğunu doğrudan Yunanca değil, Slavca çeviri metinleri aracılığıyla benimsemiş; bu metinlerin otoritesi ise yine Bizans’a dayandırılmıştır. (Franklin, 2004, s. 12–13). Rus araştırmacı Karpenko’ya (2009, s. 16) göre, Slav ruhaniyetinin kökenlerine dönüş ve ilk Slav alfabesinde somutlaşan değer sisteminin yeniden düşünülmesi bugün Slav dünyası için büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda Kiril alfabesi, başlangıçta Eski Kilise Slavcasının litürjik metinlerini kaydetmek için tasarlanmış olsa da, zamanla Doğu Slavlarının Ortodoks kimliğinin ve Güney Slavlarının edebî geleneğinin temel taşına dönüşmüştür. Dinî metinlerin yazıya geçirilmesinin ötesine geçen bu süreç, Slav halklarının entelektüel mirasını yazılı hâle getirmiş ve ortak bir edebî dilin gelişimine katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Kiril alfabesi, bir iletişim aracının ötesinde, tarihsel süreçte Slav kimliğinin inşasında belirleyici bir rol üstlenmiştir. Rus dili ile diğer Slav dilleri arasındaki alfabe düzeyindeki benzerlikler, ortak Slav kökenine ve tarihsel etkileşimlere dayanmaktadır.

Özellikle Eski Slavca ve sonrasında Kilise Slavcası alfabe sisteminin oynadığı merkezî rol, bu benzerliklerin temelini oluşturmaktadır (Yerköy, 2025, s. 12). Kiril alfabesinin oluşum süreci, Bizans kültürel mirasının Slav dünyasına aktarımında kritik bir evreyi temsil etmektedir. Bu süreç, Orta Çağ Yunancası ve Glagolitik alfabenin bütünleşimine dayanmaktadır. Her ne kadar Glagolitik alfabe, Slav yazı sisteminin ilk biçimi olarak kabul edilse de, karmaşık grafik yapısı ve pratik kullanım zorlukları nedeniyle zamanla yerini daha sistematik ve öğrenimi kolay olan Kiril alfabesine bırakmıştır. Kiril alfabesinin asıl gücü, Glagolitik alfabeden türemesiyle birlikte, Bizans Yunancasının grafik ve ses unsurlarını Slav fonolojisine uyarlayabilme yeteneğinde yatmaktadır. Özellikle Yunancadaki βῆτα [vita] (β), φῖ [fi] (φ) ve ψῖ [psi] (ψ) gibi harflerin Kiril alfabesindeki В [v], Ф [f] ve Ψ [ps] biçimlerinde yeniden yapılandırılması, bu etkileşimin somut örnekleri arasında yer almaktadır.<sup>1</sup> Ancak bu adaptasyon, salt bir yazı sistemi aktarımı olarak değerlendirilememekte; aksine, Bizans İmparatorluğu'nun dilsel ve teolojik otoritesinin Slav dünyasına yansımalarının bir göstergesi olarak okunmalıdır. Kiril alfabesinin kabulü, Slav halklarının entelektüel gelişimini bir yazı sisteminin benimsenmesiyle şekillendirmenin ötesinde, Bizans kültürel hegemonyasının bir uzantısı olarak da etkilemiştir. Bu bağlamda Kiril alfabesi, yazınsal bir araç olmanın ötesinde, Slav-Ortodoks kimliği ve Doğu Roma etkisinin Slav coğrafyasında kurumsallaşmasına katkıda bulunmuştur.

Азѣ Т, Боуѣ Ш, Вѣдѣ Ъ, Глаголи Ѱ, Добро Ѭ,  
 Іѣстъ Э, Живѣте Ѯ, Слово Ѱ, Земля Ѱ, Иже Ѯ, И Ѯ,  
 Летитѣ (Гѣрвь) Ѱ, Како Ѱ, Людие Ѱ, Мыслитѣ Ѱ,  
 Нашѣ Ѱ, Онѣ Ѱ, Покои Ѱ, Рьци Ѱ, Слово Ѱ, Тврѣдо Ѱ,  
 Оуѣ Ѱ, Фрѣтъ Ѱ, Хѣръ Ѱ, Утъ Ѱ, Пѣ Ѱ, Цы Ѱ,  
 Чръвь Ѱ, Ша Ѱ, Іѣръ Ѱ, Іѣры Ѱ, Іѣтъ Ѱ, Хѣ Ѱ,  
 Тѣ Ѱ, Ѱ, Ѱ, Ѱ, Ѱ.

Görsel 1. Glagolitik alfabenin harfleri ve grafik yapısı (Karpenko, 2009, s. 17).

Alfabenin gelişiminde Bizans'ın etkisi, siyasetle olduğu kadar dinsel amaçlarla da yakından bağlantılıdır. Bu süreç, Slav dünyasının Bizans'ın kültürel ve inanç temelli yapısına entegre edilmesini amaçlamıştır. Konstantinopolis'in Slavlar arasında Ortodoksluğu yayma çabası, Eski Kilise Slavcasının bir ibadet dili olarak belirli kurallara bağlanmasını zorunlu kılmış; bu süreçte Yunancanın dil yapısı ile ses sistemi Slav dillerine göre uyarlanmıştır. Kiril ve Metodi'nin misyonerlik çabaları, dinî yayılma ile beraber, Slav halklarının kendi yazılı dillerine sahip olmasını da amaçlamış ve bu doğrultuda Selanik bölgesinde konuşulan bir Slav lehçesi temel alınarak İncil

1 Kiril alfabesindeki bazı harfler, özellikle Eski Kilise Slavcası döneminde Yunanca kökenli kelimelerin yazımında kullanılmış olup zamanla işlevlerini yitirmiş ve alfabe dışı bırakılmışlardır. Örneğin Ψ (Psi) harfi, Yunanca ψῖ [psi] (ψ) harfinden alınmış olup, Kiril yazısında yalnızca dinî metinler gibi belirli alanlarda, Yunanca alıntı sözcüklerde kullanılmıştır. Ancak bu harf, 1708–1710 yılları arasında Büyük Petro'nun gerçekleştirdiği Ortografi Reformu kapsamında resmî alfabe kullanımından çıkarılmıştır. Benzer biçimde, ѣ (ijitsa) harfi Yunanca ipsilon (υ) [ypsilon] harfine, ѓ (fita) ise Yunanca theta (θ) [thēta] harfine karşılık gelmekteydi. Ancak standart Rusçanın bu sesleri doğal olarak içermemesi nedeniyle, ѣ zamanla и veya і harfleriyle, ѓ ise ѣ ya da т harfleriyle değiştirilmiş ve kullanımları sona ermiştir. Tüm bu harfler, özellikle Yunanca kökenli terimlerde özel bir işlev taşıdıkları da, Rus yazı dilinin sadeleştirilmesi amacıyla bu reform çerçevesinde kaldırılmışlardır (Jivov, 1996, s. 77-77).

ve litürjik metinler Yunancadan çevrilmiştir (Jakobson, 1955, s. 6-8). Bu çeviri faaliyetleri, dinî metinleri anlaşılır kılmış ve Slav halkları için kalıcı bir yazı sistemine duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Kiril alfabesi, bu sentezin yazılı bir aracı olmuş ve Yunancadan aktarılan unsurların yanı sıra, Slav dillerine özgü sesleri temsil edecek yeni karakterlerle genişlemiştir. Yunanadaki theta [θ] harfi Slav dillerinde bulunmadığı için Kiril alfabesinde fita [Ѡ] harfi tercih edilmiş, ayrıca damaksıllaşmış Slav seslerini göstermek amacıyla III [Ѣ] ve Ж [ж] harfleri eklenmiştir. Bu gelişmeler, Kiril alfabesinin Bizans'tan doğrudan aktarılmaktan ziyade, Slav dil ve kültürüne uygun bir sistem olarak şekillendiğini göstermektedir. Böylece Kiril alfabesi, Bizans etkisini barındıran bir sistem olsa da, Slav dillerinin yapısal özelliklerini yansıtan özgün bir yazı düzeni hâline gelmiş ve Slav-Ortodoks dünyasının ortak yazınsal kimliğinin temel unsurlarından biri olmuştur.

Kiril alfabesinin Slav dillerinde farklılaşması, coğrafi ayrışmalarla beraber dilsel evrimin doğal dinamiklerinden de kaynaklanmaktadır. Örneğin, Rusçada I. Petro'nun 18. yüzyıldaki Ortografî Reformu kapsamında Yunanca kökenli Ψ [ps] (psi), Ξ [ks] (ksi) ve Ω [ɔ] (omega) harfleri ile birlikte Ъ [je] (yat), V [v] (ijitsa), Ѡ [Ѡ] (fita), І [i] (onluk İ) ve Ь [Δ] (kelime sonundaki sert işareti – yer) gibi birçok arkaik harf yazı dilinden kaldırılmıştır. V yalnızca belirli Yunanca kökenli kelimelerde sınırlı bir kullanım alanı bulurken, Ѡ Yunanca (th) sesini yansıttığı için reform sonrasında yerini Ф [f] (f) harfine bırakmıştır. Onluk І (I) harfi, sekizlik І (И) harfinden farklı bir ses bilgisel işlev taşıırken, reform süreciyle birlikte bu ayrım ortadan kaldırılmış ve І harfi standart hale getirilmiştir. Buna ek olarak, kelime sonlarında ses bilgisel bir işlev taşımayan Ь harfi de zamanla kaldırılmıştır (Zueva, 2018, s. 15-19). Ancak, bu reformlara rağmen Bulgarcada Eski Kilise Slavcasına özgü Х (büyük yus) harfi 20. yüzyıla kadar korunmuş olup, Doğu Slav el yazmalarında da uzun süre varlığını sürdürmüştür. Nitekim, 16. yüzyıla ait Doğu Slavların ayin kitabı olan *Menaion*'da bu harfin yazılı kaynaklarda yaygın biçimde yer aldığı ve modern yazıya aktarma yazılımlarının bile bu harfi tanımakta güçlük çektiği belirtilmektedir (Rabus ve Petrov, 2023, s. 28). Sırpçada ise Sırp yazar ve dil bilimci Vuk Stefanović Karadžić'in 19. yüzyıldaki reformları, Kiril alfabesini ses birimi ilkelere dayandırarak Latin alfabesiyle paralel bir kullanımını mümkün kılmıştır (Marti, 2024, s. 65-66). Bu değişimler, Kiril alfabesinin statik bir sistem olmaktan ziyade, her dilin ses dizilimi gereksinimlerine göre evrimleştiğini ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada Kiril alfabesinin Yunanca kökenli unsurlarının Rusça, Bulgarca, Sırpça, Makedonca, Ukraynaca ve Belarusa gibi Kiril tabanlı Slav dillerinde nasıl farklılaştığı, karşılaştırmalı tarihsel dilbilim yöntemiyle incelenmektedir. Araştırma, Orta Çağ Yunancası kökenli harflerin ve ses sistemlerinin Kiril alfabesindeki ses bilgisel ve yapı bilimsel dönüşümlerine odaklanmakta ve bu dönüşümlerin her dildeki varyasyonlarını ortaya koymaktadır. Elde edilen bulgular, Yunanca kökenli harflerin Kiril alfabesindeki farklı ses bilgisel ve yapı bilimsel süreçler sonucunda zamanla değiştiğini ve her dilin kendine özgü ses yapısına uyum sağladığını göstermektedir. Bu çalışma Kiril alfabesinin, Slav dillerinin yazı sistemine nasıl adapte olduğunu ve bu süreçteki tarihi, kültürel ve ses bilgisel etkileşimleri daha derinlemesine anlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca bu makalenin, dil bilimi, dil tarihi ve Slav dilleri üzerine çalışan akademisyenler için önemli bir kaynak teşkil etmesi amaçlanmaktadır. Bunun yanı sıra, bu alanlarda kullanılan özel terimler ve tarihsel dil bilim yaklaşımları açısından kapsamlı bir referans sunması hedeflenmektedir.

### **Yunanca Kökenli Harflerin Kiril Alfabesine Entegrasyonu**

Kiril alfabesinin oluşumundaki en belirleyici unsur, Orta Çağ Yunancasının grafik ve ses bilgisi unsurlarının sistematik bir şekilde adapte edilmesidir. Bu süreçte, 9. yüzyıl Bizans Yunan-

casında kullanılan 24 harf Kiril alfabesine uyarlanmış ve zamanla buna ek olarak Slav dillerine özgü ıslıklı ünsüz sesler olan ч [ç], ц [ts], ы [şç] ile özel ünlü sesleri я [ya], ё [yo] karşılamak üzere 19 yeni harf eklenmiştir (Harris ve Drumm, 2015). Ancak, bu harflerin ses bilgisel değerleri Slav ses bilgisine uygun şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Özellikle ünsüz harfler (β, π, ρ, λ) Kiril sisteminde (в, п, р, л) olarak karşılık bulurken, bu harflerin eklenme özellikleri Slav dillerinin damaksıllaşma eğilimlerine göre değiştirilmiştir. Ayrıca, zaman içinde sertlik işareti (ѣ), kelime sonunda kullanılmaz hâle gelmiştir. Yunancadaki [v] sesini temsil eden beta (β) harfinin Kiril alfabesinde “В” harfine dönüşmesi, alfabe tasarımcılarının hem biçimsel hem de ses bilgisel sürekliliği gözettiğini göstermektedir. Özellikle “В” harfinin kökeni, Bizans Yunancasındaki beta (β) harfinin grafiksel değişikliklerine dayanmaktadır. Yunanca İncil’in 9. yüzyıla ait bir el yazması olan *Boreelianus Kodeksi* gibi kaynaklarda, beta harfinin sıklıkla Kiril alfabesinde yer alan “В” harfine benzer bir biçimde yazıldığı gözlemlenmiştir (Kulik, 2012, s. 260). Bu durum, harf adaptasyonunun hem ses bilgisel hem de grafiksel bir süreç olduğunu göstermektedir.

Yunancadan alınan harflerin uyarlanmasında en dikkat çekici örneklerden biri, Bizans Yunancasının karakteristik seslerini içeren harflerde görülmektedir. Örneğin, Yunancadaki φ [phi] harfi, Kiril alfabesinde “Ф” biçimini korumuş, ancak başlangıçtaki soluklamalı [p<sup>h</sup>] sesi, Slav dillerinde diş-dudak ünsüzü [f] sesine evrilmiştir. Benzer şekilde, Orta Çağ Yunancasında [i] sesini veren η [ita] harfi, Kiril alfabesinde “И” harfi olarak yerini almış ve Yunancadaki tarihsel uzun ünlü niteliğini kaybetmiştir. Bu değişiklikler, Kiril alfabesinin biçimsel aktarımın ötesinde ses yapısına uygun olarak şekillendiğini göstermektedir. Örneğin, Eski Kilise Slavcası metinlerinde Yunanca θ [theta] harfinin “Ө” ile gösterilmesi, bu aktarım sürecinin bilinçli ve seçici bir yaklaşımla yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Kiril sisteminin özgünlüğü, Yunancada bulunmayan Slav sesleri için yeni harfler icat edilmesiyle belirginleşmiştir. Glagolitik alfabeden miras alınan Ш [ş], Ж [j], Ч [ç], Ц [ts] gibi harfler, Slav dillerinin damaksıllaşmış ve yarı kapantılı ünsüz sistemini yazıya aktarmak üzere geliştirilmiştir. Bu harfler, Yunanca grafik geleneklerinin taklit edilmesinden ziyade yaratıcı bir biçimde yeniden yorumlandığını göstermektedir. Örneğin, “Ч” harfi, Slavcadaki [ç] sesini karşılamak üzere tasarlanmış olup, erken Kiril yazısında bazı harflerin başlangıçta yalnızca sayısal değer taşıdığı, ancak zamanla ses bilgisel işlev kazandığı bilinmektedir. Moszyński’ye (2006, s. 43-46) göre, Yunanca kökenli bazı harfler sayısal işlevlerini kaybederken, Slav dillerine özgü sesleri karşılamak üzere yeni ses bilgisel değerler edinmiştir. Bu süreç içinde “Ч” harfi de belirli ses bilgisel ihtiyaçlara cevap verecek şekilde şekillendirilmiştir. Benzer şekilde, Slavcada ön damak [l] sesi için “Ѡ” işaretinin kullanımı, Yunancada bulunmayan ses ayrımlarını yazıya yansıtmıştır. Bu durum, Kiril alfabesinin yalnızca Yunancanın bir uyarlaması olmadığını, aksine Slav dillerinin ses özelliklerine göre genişletilmiş ve uyarlanmış bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

Orta Çağ Yunancasının beş ünlü harfine (α, ε, η, ι, ο) karşılık, Eski Kilise Slavcasında on bir ünlü ses bulunmaktaydı. Bu sesliler, ön sıra ünlüler (и, е, ѣ, ѥ, ѧ) ve arka sıra ünlüler (а, о, у, ы, ѣ, ѧ) olarak iki gruba ayrılmıştır. Bu sistem, yaklaşık olarak 10. yüzyıla kadar korunmuş olup, Eski Kilise Slavcasının ses bilgisel yapısının Yunancadan önemli ölçüde farklı olduğunu göstermektedir (Haburgayev, 1974, s. 110-117). Bu farklılık, Kiril alfabesinde Slav dillerine özgü ünlüleri temsil edebilmek için yeni harflerin türetilmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle, nazal ünlüleri temsil eden yus harfleri (Ѧ, ѧ), Slav ses bilgisi sisteminin Yunancadan ayrılan özgün yönlerini yansıtmaktadır (Zaliznyak, 1986, s. 93-96). 19. yüzyılın başlarında bilgin A. H. Vostokov, erken Slav

ses bilgisinde burundan çıkarılan iki sesli harfin varlığını saptamış ve bunların özel harflerle gösterildiğini belirtmiştir. Büyük yus (Ѡ), nazal bir “O” [ɔ], küçük yus (Ѧ) ise nazal bir “E” [ɛ] sesini karşılamaktadır. Bu ses özelliği, yalnızca Batı Slav dillerinden olan Lehçede (A ve E) korunmuş, öteki Slav dillerinde zamanla silinmiş ya da başka seslere dönüşmüştür. Örneğin, büyük yus (Ѡ), Doğu Slav dillerinde [u] sesine dönüşmüş, küçük yus (Ѧ) ise [ya] olarak evrilmiştir. Ayrıca, *Ostromir İncili* ve *Novgorod el yazmaları* gibi erken dönem Rus yazmalarında Ѡ ve Ѧ harflerinin zaman zaman birbirinin yerine kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bilim insanları bu durumu, Eski Rusçanın konuşma dilinde nazallığın kaybolduğu ve yazıcıların duydukları gibi yazdıklarını gösteren önemli bir kanıt olarak değerlendirmektedir (İvanov, 2024, s. 2-5). Bu değişim, Kiril alfabesinin sadece bir uyarlama değil, aynı zamanda Slav ses bilgisi yapısına uygun olarak yeniden şekillenildiğini ortaya koymaktadır.

Kiril alfabesinin oluşturulma sürecindeki en önemli ses bilgisel uyarlamalardan biri, Yunancadaki çift seslilerin temsil edilme biçimidir. Orta Çağ Yunancasında yaygın olarak kullanılan αυ [av]/[af], ευ [ev]/[ef] ve ου [u] gibi çift sesliler, Kiril yazı sisteminde У [u], Ю [yu] ve Я [ya] harfleriyle karşılanmıştır. Bu dönüşüm, yalnızca yazıyı basitleştirmek amacıyla yapılmış bir değişiklik olmanın ötesinde, Slav dillerinin özgün ses bilgisel yapısına uyum sağlamak için geliştirilen sistematik bir adaptasyondur. Özellikle Ю [yu] ve Я [ya] harflerinin türetilmesi, Slav dillerinin belirgin damaksıllaşma eğilimini yansıtmakta ve bu ses özelliğinin yazıya aktarılması ihtiyacını karşılamaktadır.

Kiril alfabesindeki Yunanca etkilerden dikkat çeken bir yön, harflerin aynı zamanda sayı değeri taşımasıdır. Bu özellik, Orta Çağ Yunancasında kullanılan harflere dayalı sayı sisteminin doğrudan alınmıştır. Kiril alfabesinin ilk harfleri olan А [a], Б [b], В [v], Г [g] ve Д [d] sırasıyla 1, 2, 3, 4 ve 5 değerlerine sahiptir. Bu dizilim, daha önce Orta Çağ Yunancasındaki alfabetik sayı sisteminde yer alan Α [a] (1), Β [b] (2), Γ [g] (3), Δ [d] (4) ve Ε [e] (5) sıralamasının Kiril düzeyine uyarlandığını göstermektedir. Söz konusu sistem, özellikle dinî metinlerde, takvimlerde ve tarih kayıtlarında tarih belirtmek ya da simgesel anlamlar aktarmak amacıyla sıkça kullanılmıştır. Ancak, Kiril alfabesinde Slav ses bilimine özgü olarak sonradan eklenen ІІІ [s] ve Ж [j] gibi bazı harflere sayı değeri verilmemiştir. Bu durum, harflerin sayı sistemi içindeki kullanımında Yunanca örneğe bağlılığın sürdüğünü göstermektedir. Ayrıca, Yunanca kökenli Ψ [psi] harfi, Kiril yazısına yalnızca sayı değeri (700) nedeniyle alınmıştır ve Eski Kilise Slavcasında ses karşılığı bulunmamaktadır. Buna karşılık, yine Yunancadan alınan Ж [ksi] harfi hem ses karşılığı hem de sayı değeri (60) ile Kiril sistemine dâhil edilmiştir (Hardegree, 2001, s. 12-13; Richter, t.y., s. 4). Bu durum, Kiril alfabesinin oluşturulmasında hem ses hem de biçim açısından seçici bir uyarlama süreci izlendiğini göstermektedir.

Buna ek olarak, yalnızca sayısal bir değer taşıırken daha sonra ses karşılığı da kazanan harflerin varlığı, alfabenin işlevsel dönüşümünü yansıtmaktadır. Örneğin, İyonya alfabesinden türediği düşünülen “S” harfi, Kiril alfabesinin ilk dönemlerinde yalnızca 6 sayısını temsil etmek üzere kullanılmış; *Ostromir İncili*’nde bu harfin yalnızca rakamsal işlev taşıdığı görülmüştür (Kulik, 2012, s. 265–266). Ancak 12. yüzyıldan itibaren bu harf, [d] ve [z] (дз) sesini karşılamak üzere ses bilgisel bir değer de üstlenmeye başlamıştır. Moszyński’ye (2006, s. 44) göre, harfin biçimsel özellikleri ve başlangıçtaki sınırlı işlevi, onun Kiril alfabesinden önce Slav yazı kültüründe mevcut olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, Kiril alfabesinin oluşturulmasında sadece ses bilgisel değil, aynı zamanda yapısal ve tarihsel bağlamların da dikkate alındığını ortaya koymaktadır.

Son olarak, Kiril yazısının noktalama işaretleri ve vurgu göstergeleri üzerindeki Yunanca etkisi de dikkate değerdir. Orta Çağ Yunancasında yaygın biçimde kullanılan vurgu sistemi, özellikle ἄνθρωπος [ánthrōpos] (insan) ve ἐλεύθερος [elēútheros] (özgür) gibi sözcüklerde görülen yükselen vurgu (ὀξεῖα [oxeía], oksia) ve alçalan vurgu (βαρεῖα [vareía], varia) gibi işaretler, erken dönem Kiril el yazmalarında da yer almıştır. Bu işaretler hem ses bilgisini hem de metinlerin ezgisel yapısını ve okuma düzenini yönlendirmiştir (Ambrosiani, 1991, s. 20–22). Eski Slavcada ise, örneğin вѣ́ра [viéra] (inanç) ve свѣ́тъ [svétŭ] (ışık, dünya) gibi sözcüklerde görülen vurgu işaretleri, vurgulu heceleri belirterek doğru seslendirmeyi sağlamıştır. Eski Kilise Slavcasına ait el yazmalarında bu işaretler, özellikle dinî törenlerde yapılan okumalar sırasında doğru telaffuzun sağlanması açısından önemli bir işlev üstlenmiştir. Ancak zamanla, Slav dillerinin Yunanca ile örtüşmeyen vurgu ve tonlama yapıları nedeniyle bu işaretlerin kullanım sıklığı ve biçimi değişmiştir. Bu gelişmeler, Kiril yazısının harf biçimlerinin uyarlanmasıyla sınırlı olmadığını; bunun ötesinde çizgisel ve görsel göstergelerin de dile özgü biçimlerde dönüştüğünü göstermektedir. Bu nedenle yazı uyarlamasını sadece ses bilgisiyle ilişkilendirmek yetersiz kalmakta; aynı zamanda görsel düzen açısından da çok katmanlı ve devingen bir süreci ifade etmektedir.

### Slav Dillerindeki Ortografik Çeşitlenme

Kiril alfabesinin Rusçadaki evrimi, hem ses bilimsel ihtiyaçlar hem de tarihsel ve siyasal reformlarla şekillenen dinamik bir süreci yansıtmaktadır. Bu evrim, aynı zamanda Rusya'nın kültürel kimliğini oluşturma çabalarının dile yansıyan bir uzantısıdır. Başlangıçta, Eski Kilise Slavcası temelli bir yazı sistemi olarak kullanılan Kiril alfabesi, Orta Çağ boyunca ağırlıklı olarak dinî metinlerin yazımında tercih edilmiştir. Ladislav Matejka'nın (1963, s. 153) da belirttiği gibi, bu alfabenin kökeni, Bizanslı misyonerler Aziz Kiril ve Metodi'nin Slav halkları için gerçekleştirdiği dilsel ve dinsel misyona dayanmaktadır. Bu iki misyoner, özellikle Büyük Moravya bölgesinde Slav halkları arasında Hristiyanlığı yaymak ve yerel dili yazıya dökmek amacıyla Kiril alfabesini geliştirmiştir. Ancak, Franklin'in (2004, s. 89) belirttiği üzere, bu alfabenin Moravya'daki kullanımını kısa sürmüş ve birkaç on yıl içinde yerini başka yazı sistemlerine bırakmıştır. Buna rağmen, Kiril ve Metodi'nin çalışmaları Slav yazı sistemlerinin kurucu temeli olarak kabul edilmiştir.

Erken dönemde, Kiril alfabesi sadece bir yazı sistemi olmanın ötesinde, Slav dillerinde yazılı kültürün ve çok dilli ifadenin temelini oluşturmuştur. Zaman içinde Kiril alfabesi, farklı Slav topluluklarında çeşitli biçimlerde evrilerek, sadece grafiksel bir sistem olmanın ötesine geçip çokdilli yapıları taşıyan önemli bir araç hâline gelmiştir. Nitekim Anna Hizantsyan'ın (2018, s. 168–169) belirttiği gibi, 15. ve 17. yüzyıllar arasında Moskova Knezliği döneminde Kilise Slavcası ile halk arasında konuşulan Rusça birbirine karşıt iki dil sistemi olarak yan yana varlık göstermiştir. 18. yüzyılın başlarında ise, bu iki katmanlı dilsel yapı önemli bir dönüşüm geçirmiş; iki dil sistemi artık birbirine rakip olmaktan çıkıp, farklı toplumsal ve işlevsel alanlara hizmet eden bir iki dillilik düzenine evrilmiştir. Kilise Slavcası dinî ve törensel alanlarla sınırlı kalırken, halk dili olan canlı Rusça dünyevî konuların, edebiyatın ve gündelik yaşamın temel iletişim aracı hâline gelmiştir. Buna rağmen, iki dil sistemi uzun süre boyunca edebî ve idarî metinlerde iç içe bulunmayı sürdürmüş; tek bir eserin çeşitli bölümleri, içeriklerine bağlı olarak ya Kilise Slavcası ya da halk Rusçasına yakın bir dille kaleme alınabilmiştir.

Rus Kiril alfabesinin ses bilimsel yapısı, yazı ile telaffuz arasında belirli farklılıklar barındırmaktadır. Bu farklılıklar, alfabenin Rusçanın ses bilimsel sistemini büyük ölçüde yansıtmasına rağmen, tam anlamıyla “bir ses - bir harf” kuralına uymadığını göstermektedir. Örneğin, 1918

yazım reformuyla kaldırılan Ъ (yat) harfi, Eski Slavcada farklı sesleri temsil etmekteydi, ancak modern Rusçada fonetik olarak artık ayırt edici bir işlev taşımadığı için kullanım dışı bırakılmıştır. Bu harfin telaffuzunun, zamanla diğer seslerle örtüşmeye başlaması ve halk arasında kullanılmaz hâle gelmesi, yazımda sadeleştirme ihtiyacını doğurmuştur (Kolotilova, 2011, s. 30-32). Bu değişim, yazım ile telaffuz arasındaki farkları ortaya koymaktadır; örneğin, “хлѣбъ” [xlʲeb] (ekmek) kelimesi, günümüzde “хлеб” olarak yazılmaktadır. Rusçayı diğer Slav dillerinden ayıran bir diğer önemli özellik ise yumuşak işareti (ь) ve sert işareti (ѣ) kullanımıdır. Bu işaretler, yalnızca ünsüzlerin yumuşaklık ya da sertlik durumunu göstermekle kalmamakta, aynı zamanda dilin yapı bilimsel yapısını da şekillendirmektedir. Örneğin, “мать” [matʲ] (anne) kelimesindeki yumuşak işareti, “т” sesinin yumuşak okunmasını sağlarken, “съезд” [sjest] (kongre) kelimesindeki sert işareti ise hece sınırını belirlemektedir.

Öte yandan, Rusça yazım sistemi, konuşma dilinde zamanla ortaya çıkan bazı telaffuz farklılıklarını yazıya yansıtmamaktadır. Bu durum, Rus yazı sisteminin yalnızca güncel telaffuzu değil, aynı zamanda tarihsel biçimleri de muhafaza ettiğini göstermektedir. Nitekim, “сегодня” (bugün) kelimesi buna çarpıcı bir örnektir. Bu sözcük, Eski Doğu Slavcasındaki “сего дъне” (bu günün) ifadesinden türemiştir. Burada “cero”, “bu” anlamına gelen işaret zamirinin ilgi durumu (родительный падеж, yani genitif) biçimidir; “дъне” ise “gün” anlamındaki “день” kelimesinin eski hâlidir (Vasmer, 1987, s. 589). Zamanla bu iki kelime birleşerek bugünkü “сегодня” biçimini almıştır. Bu tür örnekler, Kiril alfabesiyle yazılan Rusçanın yalnızca ses bilgisel bir sistem olmadığını göstermekte, bununla beraber dilin tarihsel gelişimini ve yapı bilimsel özelliklerini de yansıtan çok katmanlı bir yazı sistemi olduğunu ortaya koymaktadır.

Günümüzde Rus Kiril alfabesi, 33 harften oluşan ve Slav fonolojik sistemine özgü birtakım özellikler barındıran bir yapıya sahiptir. Alfabe içerisinde, özellikle Rusçaya özgü ses birimlerini yansıtmak üzere geliştirilmiş bazı karakteristik harfler bulunmaktadır. Örneğin, “ѣ” [yo] harfi, “yo” ses birimini karşılamakta ve “ѣлка” [yolka] kelimesinde olduğu gibi telaffuzda belirgin bir rol üstlenmektedir. “Ѣ” [ı] harfi, Slav dillerine özgü bir kalın ünlüyü temsil etmekte olup, “мыло” [mılo] kelimesinde bu ses bilgisel işlev açık biçimde görülmektedir. Ayrıca “э” [e] harfi, özellikle kelime başında veya vurgu altında kullanılan açık “e” sesini karşılamakta ve bu yönüyle “е” [ye] harfinden ayrılmaktadır; bu durum “это” [eto] kelimesinde örnekendirilebilmektedir. Bunun yanı sıra, “ю” [yu] ve “я” [ya] harfleri sırasıyla “yu” ve “ya” ses birleşimlerini temsil etmekte ve “любовь” [lyubovʲ] ile “язык” [yazık] gibi sözcüklerde dilin yumuşaklık derecelerine katkı sağlamaktadır. Rusça, aynı zamanda Batı dillerinden alınan sözcüklerin Kiril alfabesiyle yazımına yönelik çeşitli adaptasyon kuralları da geliştirmiştir. Bu çerçevede, Fransızca kökenli “bureau” sözcüğü “бюро” [byuro] biçiminde, İngilizce kökenli “manager” sözcüğü ise “менеджер” [menecer] biçiminde yazılmaktadır. Tüm bu örnekler, Rus Kiril alfabesinin hem tarihsel bir miras olduğunu hem de çağdaş dilsel ihtiyaçlara yanıt verebilen çok katmanlı ve dinamik bir yazı sistemi olduğunu göstermektedir.

Bulgarca, Kiril alfabesini ilk kullanan Slav dillerinden biri olarak, hem tarihsel hem de kültürel bakımdan özgün bir konuma sahiptir. 9. yüzyılda ortaya çıkan Kiril alfabesi, ilk kez Bulgar topraklarında sistematik biçimde uygulanmıştır. Zamanla sadeleşen ve ulusal kimliğin bir parçası hâline gelen Bulgar Kiril alfabesi, günümüzde 30 harften oluşmaktadır. Rus alfabesiyle kıyaslandığında bazı dikkat çekici farklılıklar gözlemlenmektedir. Örneğin, “ѣ” harfi Rusçada genellikle “щ” ([ʃʃ]) olarak gösterilse de, günümüzde bu harf [ɕ:] şeklinde telaffuz edilmektedir. Bu, Türkçe

“şimdi” kelimesindeki “ş” sesinin uzun ve yumuşatılmış bir versiyonudur. Bulgarcada ise, “ш” harfi açık bir şekilde [ʃt] sesiyle telaffuz edilmektedir. Bu durum, yazı ile ses arasındaki ilişkiyi daha doğrudan ve sezgisel hâle getirmektedir.

Bunun yanı sıra, Bulgar Kiril alfabesinde yer alan “ъ” harfi de Rusçadakinden farklı bir işleve sahiptir. Rusçada bu harf, “твёрдый знак” yani “sertlik işareti” olarak adlandırılmakta ve yalnızca sert ünsüzlerden sonra geldiğinde telaffuz edilmeden fonolojik işlev üstlenmektedir. Buna karşın Bulgarcada, aynı harf “ер голям” (büyük er) olarak adlandırılmakta ve belirgin biçimde telaffuz edilmektedir. Ses değeri bakımından Türkçedeki kapalı “a” ya da merkezî “ı” sesine yakın bir vokal olarak işlev görmektedir. Örneğin, “мъж” (erkek) kelimesindeki “ъ” harfi [ɤ] sesini temsil etmekte ve kelime [mɤʒ] şeklinde telaffuz edilmektedir. Bu durum, Bulgarcayı ses bilgisel olarak Rusçadan daha düzenli ve öngörülebilir hâle getirmekte, okuma-yazma süreçlerinde öğrenenler için belirli bir kolaylık sunmaktadır. Ses bilgisel sadeliği, alfabeyi öğrenmeyi görece daha erişilebilir kılmakta ve aynı zamanda Türkçeden geçmiş kelimelerin yazılışında da önemli bir avantaj sağlamaktadır.

Bulgar Kiril alfabesinin ses bilgisel yapısı, tarihsel süreçte Osmanlı Türkçesinden geçen kelimelerin yazı sistemine uyarlanmasını büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Örneğin “кюфте” (köfte), “късмет” (kısmet), “далавера” (dalavere), “геврек” (gevrek) ve “джудже” (cüce) gibi sözcükler, Bulgarcada Kiril harfleriyle yazılırken Türkçedeki sesleri büyük ölçüde yansıtmaktadır. Bu aktarımda “ч”, “ъ”, “ж”, “ю” ve “ш” gibi harfler, Türkçe kökenli kelimelerdeki sessel karşılıkları doğrudan temsil edebilmektedir; örneğin “джудже” kelimesinde “дж” birleşimi Türkçedeki “c” sesine karşılık gelmekte, “късмет” kelimesindeki “ъ” harfi ise merkezî bir ünlü ile Türkçedeki kapalı “ı” sesini andırmaktadır. Bu tür ses-yazı örtüşmeleri, hem fonetik sadelik hem de kültürel etkileşim açısından dikkate değerdir. Ayrıca Kiril alfabesi, yalnızca ses düzleminde değil, 19. yüzyılın sonlarından itibaren şekillenen dilsel modernleşme ve kamusal eğitim süreçlerinde de önemli bir rol oynamış; iletişim, yayıncılık ve kimlik inşası alanlarında işlevsel bir araç hâline gelmiştir. Dolayısıyla Bulgar Kiril alfabesi, hem tarihsel etkileşimlerin bir yansıması hem de yazılı kültürün sürekliliğini sağlayan özgün bir sistem olarak değerlendirilmektedir (Selimski, 2012, s. 320-324; Khayrullina-Valieva, 2020, s. 206-209).

Makedonca Kiril alfabesi, dilin ses bilgisi yapısını doğrudan yansıtan ve 31 harften oluşan bir yazı sistemidir. Bu alfabede yer alan bazı harfler, diğer Slav dillerine kıyasla farklı ses bilgisel özellikler taşımakta ve bu durum, Makedoncadaki ses bilimsel yapının özgünlüğünü pekiştirmektedir. Örneğin, “Ј” harfi Türkçedeki [y] sesine yakın bir biçimde telaffuz edilmekte ve јаболко (elma), јыр (güney) gibi sözcüklerde kullanılmaktadır. “Ѓ” harfi ise Rusçadaki “Г” harfinin damaksıllaşmış bir versiyonudur ve yumuşak [gʲ] sesiyle okunmaktadır. Bu harf, ѓавол (şeytan) ve ѓубре (çöp) gibi kelimelerde olduğu gibi, sesli harflerle kurduğu uyum sayesinde ses bilgisel yapı üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Makedoncadaki bu özgün harfler, dilin ses bilgisel özelliklerinin yazıya daha doğru ve sistematik biçimde aktarılmasına olanak tanımaktadır (Sawicka, Trawinska vd., 2022, s. 249-250).

Makedonca Kiril alfabesinde yer alan “Ќ” harfi, Rusçadaki “къ” kombinasyonuna karşılık gelen ve “k” sesinin yumuşatılmış bir biçimini temsil eden özel bir sestir. Bu harf, “ќофте” (köfte), “заноќи” (kararmak) gibi kelimelerde görülmekte ve Türkçedeki “k” sesine benzer şekilde fakat daha yumuşak bir biçimde telaffuz edilmektedir. Benzer biçimde, “Љ” harfi, “љем” (reçel), “љеб” (cep) gibi kelimelerde yer almakta ve Türkçedeki “c” sesine benzer şekilde telaffuz edilmektedir.

Ayrıca “S” harfi, “d” ve “z” arasındaki geçişli bir sesi temsil etmekte ve “свезда” (yıldız), “сид” (duvar) gibi kelimelerde bulunmaktadır. Bu özel harfler, Makedoncada ses ile yazı arasındaki ilişkiyi doğrudan ve sezgisel hâle getirerek dilin ses yapısının doğru biçimde yansıtılmasını sağlamaktadır.

Makedonca Kiril alfabesinin bir diğer dikkat çekici özelliği ise “Љ” ve “Њ” harflerinin kullanımıdır. “Љ” harfi, “љубов” (aşk) kelimesinde olduğu gibi “ly” sesiyle; “Њ” harfi ise “имиња” (isimler) örneğinde görüldüğü üzere “ny” sesiyle telaffuz edilmektedir. Bu harfler, Makedonca’nın ses yapısına özgü bazı telaffuzları doğru ve doğrudan bir biçimde yazıya aktarma işlevi görmektedir. Böylece sesli ve sessiz harfler arasındaki doğal uyum korunurken, yazı ile ses arasındaki bağ güçlenmektedir. Sonuç olarak, Makedonca Kiril alfabesi, bu özgün harfler aracılığıyla dilin ses bilgisel yapısına özel olarak uyarlanmış ve Makedoncaya özgü seslerin doğru biçimde ifade edilmesini mümkün kılmıştır (Sawicka, Trawinska vd., 2022, s. 174-180).

Sırp Kiril alfabesi, Sırpçanın ses bilgisi özelliklerine tam uyum sağlayacak biçimde tasarlanmış olup, dile özgü belirli sesleri yansıtmak için özel harfler içermektedir. Sırp Kiril alfabesinde “Ђ”, “Ѓ”, “Ѕ”, “Љ” ve “Њ” gibi harfler, diğer Kiril alfabelerinden farklı olarak Sırpçanın fonetik özelliklerini belirtmektedir. Bu harflerin her biri, Sırpçadaki özel sesleri yansıtmak için kullanılmakta ve kelimelerin doğru bir şekilde telaffuz edilmesine olanak tanımaktadır. Sırpçaya özgü olan “Ђ” harfi, Türkçedeki yumuşak “c” sesiyle benzeşen /dz/ ses birimini temsil etmektedir. Bu harf, özellikle kelime başında ya da ortasında yer alarak belirli kelimelerin ses bilgisel bütünlüğünü sağlamaktadır. Örneğin, ђак (đak) kelimesi “öğrenci” anlamına gelmekte olup, bu harf kelimenin ilk sesinde belirgin şekilde hissedilmektedir. Benzer şekilde, међа (međa) kelimesi “sınır” anlamına gelmekte, леђа (leđa) ise “sırt” anlamında kullanılmaktadır. Buna karşılık, “Ѓ” harfi ise /dʒ/ sesini temsil etmekte ve Türkçedeki “c” harfleriyle benzerlik göstermektedir. Örneğin, џак (džak) kelimesi “çanta” anlamına gelmekte, џем (džem) ise doğrudan Türkçeye “reçel” olarak çevrilmiştir. Ayrıca, џокер (džoker) kelimesi Sırpçada “joker” anlamına gelmektedir (Corbett & Browne, 2018, s. 339-350).

Bu özel harflerin her biri, hem yazım sistemi açısından hem de fonetik ayrımların açık ve tutarlı bir biçimde yansıtılması bakımından dikkat çekici bir rol oynamaktadır. “Ђ” harfi, Sırpçadaki /tʃ/ sesini karşılamakta olup, bu ses Türkçedeki “ç” harfiyle benzerlik göstermektedir. “Ђело” kelimesi “alın” anlamına gelirken, “кџа” kelimesi “ev” olarak çevrilmiştir. “Ђ” harfi, kelime içindeki sessizleri yumuşatarak dile yumuşak ve akıcı bir tını kazandırmaktadır. Aynı şekilde, “свеђа” kelimesi de “mum” anlamında kullanılmakta ve burada da “Ђ” sesi yumuşak bir biçimde hissedilmektedir. Bunun yanı sıra, “Љ” harfi, Türkçedeki “l” sesinden daha yumuşak ve damaksız bir nitelik taşıyan /ɫ/ ses birimini temsil etmektedir. Bu harf, “љубав” kelimesinde “aşk”, “љути” kelimesinde ise “öfkeli” anlamında karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, “паљба” kelimesi “ateş (silah)” anlamını taşımakta olup, “Љ” harfinin bu örnekteki kullanımı da sesin özgün yapısını korumaktadır. Son olarak, “Њ” harfi, Türkçedeki “ny” sesine oldukça yakın bir şekilde telaffuz edilen /ɲ/ fonemini karşılamakta ve “tarla” anlamına gelen “њива” ile “at” anlamına gelen “коњ” gibi kelimelerde yer almaktadır. Söz konusu harflerin tümü, Sırpçanın ses sistemi ile yazı dili arasındaki doğrudan ilişkiyi ortaya koymakta ve fonetik açıdan dilin ayırt edici karakterini yansıtan temel yapı taşları arasında yer almaktadır.

Ukraynaca Kiril alfabesi, Doğu Slav dilleri arasında ses bilgisel özgünlüğüyle öne çıkan bir sistemdir ve özellikle “І” ile “Ї” gibi karakteristik harfler aracılığıyla bu özgünlüğü somut bi-

çimde yansıtmaktadır. “Т” harfi, Rusçadaki gırtlaksız /ʁ/ sesinden farklı olarak, Türkçedeki “gaze-te” kelimesindeki gibi sert /g/ sesini doğrudan temsil etmektedir. Bu ses ayrımı, “ранок” (veranda) ve “грунт” (toprak) gibi sözcüklerde açık biçimde gözlemlenebilmektedir. Diğer yandan, Ukraynada yer alan “І і” harfi, [ji] ya da [yi] biçiminde telaffuz edilmekte ve Rusçadaki “и” harfinden farklı, belirgin bir ses bilgisel değer taşımaktadır. “їжа” (yiyecek) ve “Україна” (Ukrayna) gibi temel sözcüklerde bu harf, dilin fonetik kimliğini vurgulayan işlevsel bir öğe olarak dikkat çekmektedir. Söz konusu harfler, Ukraynancanın diğer Slav dillerinden ayrışmasını sağlamakta ve dilin tarihsel gelişim sürecinde koruduğu ses özelliklerini göstermektedir.

Ukraynada dikkat çeken bir diğer fonetik özgünlük, “Є є” ve “І і” harflerinin kullanımıyla belirginleşmektedir. “Є” harfi, [je] ya da [ye] sesini ifade eder ve bu yönüyle Rusçadaki “е” harfinden ayrılmaktadır. Örneğin, “єдність” kelimesi “birlik” anlamına gelmekte olup, başındaki “є” harfi sözcüğün telaffuzunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Latin alfabesindeki “i” sesine karşılık gelen “І і” harfi ise, “істина” (gerçek, hakikat) gibi sözcüklerde görülmekte ve Rusçadaki “и” harfinden farklı bir ses değeriyle kullanılmaktadır. Bununla birlikte, Ukraynada Rusçada bulunan “Ы” harfi bulunmamakta; onun yerine “И” harfi /i/ ya da /ɪ/ sesini karşılamaktadır. Bu durum, Ukraynancanın ses bilgisel yapısının kendine özgü bir sistem ortaya koyduğunu ve Kiril alfabesinin bu dildeki kullanımının sistematik biçimde farklılaştığını göstermektedir. Ukraynaca Kiril alfabesi, tarihsel süreç içerisinde Doğu Slav dillerinden etkilenmiş, Latin alfabesine yakınlaşan öğeleri de bünyesine dâhil etmiş ve böylece hem fonetik hem de grafiksel düzeyde çift yönlü bir etkileşim alanı oluşturmuştur (Buk, Maçutek vd. 2008, s. 65-70).

Belarusça Kiril alfabesi, Doğu Slav dilleri arasında özgün ses özelliklerini yansıtan belirli harflerle dikkat çekmektedir. Bu harflerden en ayırt edici olanı, yalnızca Belarusçaya özgü bir ses birimi olan “Ў ў” harfidir. [w] ya da [ɯ] sesiyle telaffuz edilen bu harf, Latin alfabesindeki “w” sesine karşılık gelmekte ve Belarusçanın diğer Slav dillerinden ayrışmasını sağlayan temel işaretleyicilerden biri olarak kabul edilmektedir. Örneğin, “ўсё” (her şey) ve “баўл” (çuval) gibi sözcüklerde “Ў” harfinin kullanımı, dilin ses bilgisel yapısını doğrudan etkilemektedir. Ayrıca Belarusçada yer alan “І і” harfi, /i/ sesini vermekte ve bu yönüyle Rusçadaki “И” harfinin yerini almaktadır. “Імя” (isim) gibi kelimelerde bu harf, hem telaffuzun yönlendirilmesinde hem de yazı sisteminin ayrışmasında belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Bunun yanı sıra, Belarusçada kullanılan “Э э” harfi, açık /ɛ/ sesini temsil etmekte ve özellikle Rusçada “Е е” harfinin başlangıçtaki bazı fonetik değerlerini sadeleştirerek net bir biçimde ortaya koymaktadır. Örneğin, “экзамен” (sınav) kelimesinde bu harf, sözcüğün ilk hecesindeki açık “e” sesini vurgulamaktadır. Öte yandan, Belarusça Kiril alfabesi Rusçayla ortak olan “Ы ы” harfini de bünyesinde barındırmakta ve bu harf /ɨ/ sesini ifade etmektedir. “Сын” (oğul) kelimesinde olduğu gibi, bu ses birimi Belarusçada aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir. Öte yandan, Ukraynaca bu ses birimini yazı sisteminden çıkarmıştır. Bu durum, Belarusçanın ses yapısına özgü öğeleri korurken aynı zamanda Rusçayla paylaştığı ses bilimsel temelleri de yansıttığını göstermektedir. Genel olarak Belarus Kiril alfabesi, Sovyet sonrası dönemde ulusal kimliğin pekiştirilmesinde işlevsel bir araç olmuş; ses bilgisel özellikleri yazıya doğru ve tutarlı biçimde aktarmasıyla birlikte, Belarusçanın özerkliğini simgelemiştir (Lukaşanets, 2009, s. 69-72).

| Ses Birimi        | RU (Rusça) | BG (Bulgarca) | MK (Makedonca) | SR (Sırpça) | UA (Ukraynaca) | BY (Belarusça) | Notlar ve Okunuşlar                        |
|-------------------|------------|---------------|----------------|-------------|----------------|----------------|--------------------------------------------|
| a                 | A [a]      | A [a]         | A [a]          | A [a]       | A [a]          | A [a]          | Ortak temel ünlü                           |
| yo                | Ё [yo]     | -             | -              | -           | -              | Ё [yo]         | Sadece RU ve BY                            |
| e / ye            | E [je]     | E [ε]         | E [ε]          | E [ε]       | Є [je]         | Э [ε]          | UA ve BY farklı, UA: “e” [je], BY: “э” [ε] |
| i                 | И [i]      | И [i]         | И [i]          | И [i]       | І [i]          | І [i]          | UA ve BY farklı                            |
| u                 | У [u]      | У [u]         | У [u]          | У [u]       | У [u]          | У [u]          | Ortak ünlü                                 |
| kalın ünlü        | Ы [ı]      | -             | -              | -           | -              | Ы [ı]          | RU ve BY ortak kalın ünlü                  |
| kapalı a          | -          | Ѣ [ʌ]         | -              | -           | -              | -              | Bulgarcaya özgü                            |
| Yumuşak yarı ünlü | Й [j]      | Й [j]         | Ј [j]          | Ј [j]       | Ї [j]          | Ї [j]          | Yumuşaklık sesi                            |
| ş                 | Ш [ʃ]      | Ш [ʃ]         | Ш [ʃ]          | Ш [ʃ]       | Ш [ʃ]          | Ш [ʃ]          | Ortak sessiz                               |
| j (zh)            | Ж [ʒ]      | Ж [ʒ]         | Ж [ʒ]          | Ж [ʒ]       | Ж [ʒ]          | Ж [ʒ]          | Ortak sessiz                               |
| ç                 | Ч [tʃ]     | Ч [tʃ]        | Ч [tʃ]         | Ч [tʃ]      | Ч [tʃ]         | Ч [tʃ]         | Ortak sessiz                               |
| c / dž            | -          | -             | Џ [dʒ]         | Џ [dʒ]      | -              | -              | MK & SR özgü                               |
| ny                | -          | -             | Њ [ɲ]          | Њ [ɲ]       | -              | -              | MK & SR özgü                               |
| ly                | -          | -             | Љ [ɭ]          | Љ [ɭ]       | -              | -              | MK & SR özgü                               |
| g (sert)          | Г [g]      | Г [g]         | Г [g]          | Г [g]       | Г' [g]         | Г [g]          | UA sert g                                  |
| h / fh            | -          | -             | -              | -           | Г [h]          | -              | UA h sesi                                  |
| w / yarı ünlü     | -          | -             | -              | -           | -              | Ў [w]          | BY özgü                                    |
| gy                | -          | -             | Ѓ [ɟ]          | -           | -              | -              | MK özgü                                    |
| dz                | -          | -             | Ѕ [dʒ]         | -           | -              | -              | MK özgü                                    |
| ky                | -          | -             | Ќ [c], [tɕ]    | -           | -              | -              | MK özgü                                    |
| dje               | -          | -             | -              | Ђ [dʒ]      | -              | -              | SR özgü                                    |
| tç / tj           | -          | -             | -              | Ћ [tɕ]      | -              | -              | SR özgü                                    |

**Tablo 1.** Rusça, Bulgarca, Makedonca, Sırpça, Ukraynaca ve Belarusça Kiril alfabelerindeki harflerin karşılaştırılması.

## Slav Dillerinde Kiril Alfabesinin Karşılaştırmalı Dil Bilimsel Analizi

Kiril alfabesinin Slav dillerindeki çeşitlenmesi, hem dil bilimsel bir farklılaşma hem de tarihsel, kültürel ve politik bağlamların kesişiminde şekillenen çok boyutlu bir dönüşüm süreci olarak değerlendirilmelidir. Bu çalışmada benimsenen karşılaştırmalı dil bilimi yöntemi, alfabenin farklı Slav dillerinde izlediği evrimsel yolu nesnel ölçütlerle analiz etmeye olanak sağlamıştır. Doğu Slav, Güney Slav ve kısmen Batı Slav dillerinde gözlemlenen grafiksel ve ses bilimsel farklılıklar, dilin yalnızca içsel yapısıyla değil, toplumsal ihtiyaçlar ve siyasal müdahalelerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Burada toplumsal ihtiyaçlardan kasıt, dilin konuşanları arasında iletişim kolaylığı sağlama, yerel ağızlara uygunluk, eğitim ve okuryazarlık oranlarını artırma gibi pratik beklentilerle ilgilidir; örneğin Ukraynacada halk arasında aktif olarak kullanılan /g/ sesine karşılık gelen “Г” harfinin yeniden yazı sistemine dâhil edilmesi bu ihtiyaca örnek gösterilebilmektedir. Siyasal müdahaleler ise, alfabe reformları yoluyla ulusal kimlik inşasını yönlendirme, ideolojik birliktelik kurma ya da ayrışmayı teşvik etme gibi merkezi otoritelerin bilinçli dil politikalarını kapsamaktadır. Sovyetler Birliği’nin Kiril alfabesini Orta Asya dillerine dayatması ya da bağımsızlık sonrası Ukrayna’nın alfabe üzerinden kimlikli bir ayrışma stratejisi yürütmesi bu tür müdahalelere örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda Kiril alfabesi, farklı dillerin ses birimsel ihtiyaçlarına uyum sağlarken aynı zamanda ortak bir yazı kültürünü sürdürme çabasını da yansıtmaktadır.

Rusça, Ukraynaca ve Belarusça gibi Doğu Slav dillerinde Kiril alfabesinin evrimi, yalnızca ses bilimsel sistemlerin ihtiyaçlarına göre değil, aynı zamanda ulusal kimlik inşasıyla iç içe geçmiş tarihsel süreçler çerçevesinde şekillenmiştir. Ukraynacanın “Г” harfini yeniden resmî kullanıma sokarak tarihsel ses yapısına yönelmesi ve Belarusçanın “Ў” harfiyle kendine özgü bir ses birimini temsil etmesi, yazı sistemlerinin teknik bir aktarım aracı olmanın ötesine geçerek ideolojik ve kültürel semboller hâline geldiğini ortaya koymaktadır. Bu örnekler, karşılaştırmalı dil bilimi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Slav dilleri arasında alfabenin nasıl farklılaştığı, hangi yönlerden standartlaştığı ve hangi koşullarda özgünleştiği sorularına somut yanıtlar sunmaktadır.

Güney Slav dillerinde Kiril alfabesinin kullanımı da benzer şekilde bölgesel ses değişimleriyle yakından ilişkilidir. Bulgarca ve Makedonca gibi dillerin özgün harf yapıları, Kiril alfabesinin ses bilgisi esnekliğini ve bölgesel ihtiyaçlara göre yeniden yapılandırılabilirliğini göstermektedir. Özellikle Sırpçanın hem Kiril hem Latin gibi çift alfabeli sistemini başarıyla sürdürebilmesi, yazının sadece bir dilin sesiyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda toplumsal uzlaş ve politik pragmatizm çerçevesinde yeniden biçimlenebileceğini göstermektedir. Karşılaştırmalı yöntem burada, aynı kökenden gelen dillerin ne ölçüde farklı yönle evrildiğini belirlemek açısından önemli bir rol oynamaktadır. Alfabedeki eskicil harflerin farklı Slav dillerindeki izleri, tarihsel katmanlaşmayı ve dilsel evrim süreçlerini anlamada önemli birer göstergedir. Yunanca kökenli harflerin bazı dillerde tamamen tasfiye edilirken bazılarında sembolik veya ses bilimsel işlevlerini sürdürmesi, yazı sisteminin durağan değil, toplumsal ve siyasal gereklilikler doğrultusunda yeniden biçimlenen bir yapı olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda karşılaştırmalı dil bilimsel çözümlemeler, yalnızca evrimin yönünü değil, o evrimi doğuran kültürel tercihler, ideolojik müdahaleler ve kimlikli yönelimler gibi derin yapısal dinamikleri de görünür kılmaktadır.

Sovyet dönemindeki alfabe politikaları, Kiril alfabesinin yalnızca bir yazı sistemi olmaktan çıkıp ideolojik bir araca dönüştüğünü açıkça ortaya koymuştur. Orta Asya’daki Kiril dayatması ile Ukrayna’nın “Г” harfini ulusal kimlik sembolü olarak yeniden sahneye çıkarması, alfabenin bir

siyasal mücadele zemini haline geldiğini göstermektedir. Belarus'ta Latin-Kiril rekabeti üzerinden yürütülen tartışmalar da bu dinamiğin devam ettiğini ortaya koymaktadır. Karşılaştırmalı dil bilim, bu tür politik bağlamları dışlamadan, dilsel formlar ile toplumsal güç ilişkileri arasındaki bağları çözümleyebilmektedir.

Son olarak, Kiril alfabesinin Slav dillerindeki evrimi, karşılaştırmalı dil bilimin hem tarihsel hem de eşzamanlı analiz olanaklarını bir araya getirmesi sayesinde çok boyutlu olarak anlaşılabilir. Alfabenin her dildeki dönüşümü, yalnızca ses bilgisel ve grafiksel bir adaptasyon değil, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve kültürel bellekle iç içe geçmiş bir sembolik düzenleme biçimi olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Kiril harflerinin, sesleri temsil etmenin ötesinde, Slav halklarının kültürel direncini, kimliksel mücadelelerini ve toplumsal hafızalarını yansıtan tarihsel anlam yükü taşıyan göstergeler olduğu anlaşılmaktadır.

## Sonuç

Bu çalışmanın karşılaştırmalı tarihsel dilbilim perspektifiyle yürüttüğü inceleme, Kiril alfabesinin Slav dillerindeki serüveninin yalnızca teknik bir yazı sistemi aktarımından ibaret olmadığını, aksine çok katmanlı bir tarihsel, kültürel ve ideolojik bağlam içinde şekillendiğini ortaya koymaktadır. 9. yüzyılda Bizans misyonerlik faaliyetlerinin bir ürünü olarak doğan bu alfabe, köken itibarıyla Yunanca harflerden türemiş olsa da, Slav coğrafyasında benimsenip çeşitlendikçe salt bir grafiksel sistem olmanın ötesine geçmiş, her bir dilin kendi ses yapısına, tarihsel deneyimlerine ve toplumsal ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanmıştır. Böylece Kiril alfabesi statik bir aktarım değil, sürekli dönüşen ve her bağlamda yeni anlamlar kazanan dinamik bir sistem hâline gelmiştir.

Araştırmanın öne çıkan bulgularından biri, Kiril harflerinin sesleri temsil etmenin ötesinde güçlü bir sembolik değer taşımasıdır. Rusya'da I. Petro'nun reformlarıyla sadeleştirilen alfabe, yalnızca dilsel kolaylık değil, aynı zamanda Batılılaşma ve modernleşme ideallerinin görsel bir simgesi olarak işlev görmüştür. Buna karşılık Ukraynacada "І" harfinin ve Belaruscada "Ў" harfinin 20. yüzyılda özellikle vurgulanması, bu dillerin Rusçadan ayrılan kimliklerini yazı sistemi üzerinden güçlendirme çabasının bir yansımasıdır. Bu harfler, fonetik ihtiyaçları karşılamaktan öte, ulusal kimliğin işaretleyicisi olarak ideolojik anlamlar yüklenmiş ve bağımsızlık, aidiyet ya da kültürel direnç gibi kavramların somut temsilcisi hâline gelmiştir.

Güney Slav dilleri özelinde ise Kiril alfabesinin esnekliği daha belirgin biçimde görülmektedir. Bulgarcanın "Ѣ" harfiyle temsil edilen özgün ünlüsü, Makedoncadaki "Ќ" ve "Ѓ" harfleri ya da Sırpçanın hem Kiril hem Latin alfabelerini eş zamanlı olarak kullanabilmesi, ortak kökten doğan bir yazı geleneğinin nasıl farklı ulusal yollara sapabildiğinin kanıtıdır. Sırp örneği özellikle dikkate değerdir; çünkü bir yazı sisteminin yalnızca fonetik ihtiyaçları karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda çok kültürlü bir toplumsal yapıyı temsil edebileceğini ve politik yararcılık çerçevesinde esnek bir uyum sağlayabileceğini göstermektedir. Bu örnekler, yazının toplumsal uzlaşısı ve kimlik inşasında ne derece önemli bir araç olabileceğini gözler önüne sermektedir.

Çalışmada öne çıkan bir diğer husus, alfabenin tarih boyunca sürekli olarak siyasi ve ideolojik müdahalelere maruz kalmış olmasıdır. Sovyetler Birliği'nin Orta Asya halklarına Kiril alfabesini dayatması, bu yazının bir iletişim aracından çok bir hegemonya aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Benzer şekilde, Petro'nun Rusya'daki sadeleştirme reformları ya da Vuk Karadžić'in Sırpçaya yönelik sesçi reformları da salt dilbilimsel değil, siyasi ve toplumsal vizyonların yönlendirdiği projeler olmuştur. Bu durum, alfabenin her zaman iktidar ilişkilerinin sahnesi olduğunu,

toplumların da bu müdahalelere kimi zaman uyum sağlayarak, kimi zaman ise direnç göstererek yanıt verdiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Kiril alfabesi, tarih boyunca iktidar ve halk arasında süregelen bir etkileşimin en somut göstergelerinden biri hâline gelmiştir.

Son olarak, bulgular ışığında Kiril alfabesinin, Slav dillerinde ne tek bir kökene indirgenebilir ne de tek bir sonuçla açıklanabilir olduğu açıktır. Bu alfabe, Bizans'ın dinî ve kültürel mirasından ba layarak Slav halklarının yerel ses özelliklerine, ulusal kimliklerin inşasına ve modernleşme projelerine kadar uzanan çok katmanlı bir tarihin ürünüdür. Bir yandan Slav halklarının yazılı kültürünün temelini olu turmu , öte yandan onların tarihsel hafızasını, ideolojik mücadelelerini ve kültürel tahayyüllerini üzerinde ta ımı tır. Her bir harf, yalnızca bir ses birimini karşılamakla kalmamış, aynı zamanda bir dönemin değerlerini, yönelimlerini ve kimlik arayışlarını da simgelemi tir.

### Extended Abstract

This study investigates the historical, phonological, and sociopolitical trajectory of the Cyrillic alphabet within the framework of comparative historical linguistics. Originating in the 9th century under the ideological and cultural auspices of the Byzantine Empire, the Cyrillic script was initially developed by Saints Cyril and Methodius as a tool for liturgical use among the Slavic peoples. Over time, however, this writing system evolved beyond its ecclesiastical roots to become a key medium for vernacular communication in various Slavic languages, including Russian, Bulgarian, Serbian, Macedonian, Ukrainian, and Belarusian. By tracing the alphabet's structural transformation and phonemic adaptations across these languages, the article offers a multidimensional analysis of how the Cyrillic script has functioned not merely as a graphic system, but as a dynamic cultural and political instrument.

Methodologically, the study employs a comparative historical linguistics approach, enabling a systematic evaluation of both diachronic continuity and synchronic differentiation in the development of Cyrillic across Slavic languages. The investigation focuses particularly on phonological changes, such as the adaptation of Greek-derived letters to Slavic phonemes, as well as the emergence of new graphemes like Macedonian Ѓ [j] and Ќ [c], Serbian Ћ [t ] and Ќ [d ], Ukrainian Ѓ [g], and Belarusian Ў [w]. These adaptations are shown not only to reflect linguistic functionality but also to be deeply intertwined with processes of national identity formation, orthographic reforms, and state-driven language planning.

The findings demonstrate that while the core structure of the Cyrillic alphabet remains rooted in its Greek and Glagolitic origins, each Slavic language has cultivated a distinct relationship with the script, guided by its phonetic requirements, political history, and cultural aspirations. For instance, Peter the Great's reforms in Russia led to the elimination of archaic letters, modernizing the script and aligning it more closely with Western print culture. In Serbia, Vuk Karad i 's phonemic reform established a near-perfect one-to-one correspondence between sounds and letters, reinforcing the phonological clarity of the Serbian Cyrillic system. In contrast, the incorporation of uniquely national graphemes in Ukrainian and Belarusian served not only to differentiate these languages from Russian but also to reinforce emerging national identities, particularly in the post-imperial and post-Soviet contexts.

The article also underscores the broader implications of script as a medium of ideological transmission and sociopolitical control. The forced implementation of Cyrillic among non-Slavic

peoples during the Soviet era exemplifies the alphabet's instrumentalization as a vehicle of cultural hegemony, rather than merely a linguistic tool. Conversely, in the case of Slavic languages, the continued vitality and evolution of Cyrillic underscore its adaptability and its deep-seated connection to historical memory, religious tradition, and contemporary linguistic practice.

Beyond structural and phonological insights, the study contributes to the understanding of Cyrillic as a symbolic system that operates at the intersection of language, identity, and power. By contextualizing orthographic reforms within specific historical periods—such as the Byzantine missions, Tsarist modernization, Yugoslav language planning, and Soviet cultural policy—the analysis reveals how changes in the script often parallel broader ideological and sociopolitical transformations. Thus, the Cyrillic alphabet emerges not only as a relic of medieval Christianity or imperial administration but as an evolving site of contestation, negotiation, and expression in the Slavic-speaking world.

The comparative tables and descriptive analyses presented in the study make visible the intricate web of convergences and divergences across the six examined languages. By identifying shared phonemic representations, unique national adaptations, and points of divergence from Russian Cyrillic, the article maps the script's pluralistic character. For example, while most Slavic languages retain basic graphemes like [a], [u], and [j], their treatment of palatal and affricate sounds varies widely, necessitating distinct orthographic solutions. This detailed comparison underscores the alphabet's role as a mirror reflecting both linguistic diversity and shared heritage.

Ultimately, this study argues that the Cyrillic alphabet should be understood not as a static or monolithic system, but as a living, flexible, and ideologically charged linguistic framework. Its capacity to absorb local phonologies, respond to political mandates, and convey cultural meaning makes it a uniquely potent case study for both historical linguistics and sociolinguistics. In doing so, the article adds to the broader literature on the interplay between script, language policy, and identity in post-Byzantine and post-Soviet linguistic landscapes. The research concludes that the evolution of the Cyrillic script is ultimately a story of how writing systems are continuously reshaped by the complex interplay of sound, power, and the enduring human need for identity expression.

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. / This study does not require ethics committee approval, and the data used was obtained from literature review/published sources.

**Yapay Zeka Kullanımı:** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zekâ tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir. / **Use of Artificial Intelligence:** No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

## Kaynakça

- Ambrosiani, P. (1991). *On Church Slavonic Accentuation: the Accentuation of a Russian Church Slavonic Gospel Manuscript from the Fifteenth Century*, Stockholm: Stockholm Üniversitesi: (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Buk, S., Mačutek, J. Vd. (2008). "Some Properties of the Ukrainian Writing System". *Glottometrics*, S. 16, 63-79.
- Corbett, G. & Browne, W. (2018). "Serbo-Croat: Bosnian, Croatian, Montenegrin, Serbian", *The World's Major Languages* ed. B. Comrie içinde (s. 339-356). New York: Routledge.
- Franklin, S. (2004). *Writing, Society and Culture in Early Rus, c. 950-1300*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Haburgayev, G. A. (1974). *Staroslavjanskiy Yazık*. Moskova: İzdatelstvo "Prosvetşenie".
- Hardegree, G. (01.03.2001). "Numeration System", <https://people.umass.edu/gmhwww/382/pdf/05-numeration.pdf> (Erişim Tarihi: 11.03.2025).
- Harris, A. & Drumm, R. (11.10.2015). "A Short History of the Cyrillic Alphabet", <https://www.alexanderroberts.com/blogs/blog/november-2015/a-short-history-of-the-cyrillic-alphabet.aspx> (Erişim tarihi: 09.03.2025).
- Hizantsyan, A. (2018). "Russkiy Literaturniy Yazık v Petrovskuyu Epohu (Na Materiale Pisem İ.T. Posoşkova Stefanu Yavorskomu)". *Foreign Languages in Higher Education*, C. 22, S. 2, 167-174.
- İliev, İ. G. (2013). Short History of the Cyrillic Alphabet". *International Journal of Russian Studies*, C. 2, S. 2, 1-65.
- İvanov, A. O. (2024). "Eşçe Raz k Voprosu o Hronologii Vozniknoveniya i Paspada Slavyanskikh Nazalnih Glasnih". *Mir Nauki: Sotsiologiya, Filologiya, Kulturologiya*, C. 15, S. 1, 1-18.
- Ivanova, M. (2024). *Inventing Slavonic: Cultures of Writing between Rome and Constantinople*. Oxford: Oxford University Press.
- Jakobson, R. (1955). *Slavic Languages: A Condensed Survey*. New York: Columbia University Press.
- Karpenko, L. B. (2009). "Glagolitsa sv. Kirilla: K İstokam Slavyanskoy Duhovnosti". *Gosudarstvo, Religiya, Tserkov v Rossii i Za Rubejom*, S. 2, 16-40.
- Khayrullina-Valieva, A. G. (2020). Turkic Lexical Elements in the Bulgarian Language. *Litteraria Copernicana*, C. 33, S. 1, 205-211.
- Kolotilova, A. E. (2011). "Bukvennie İzmeneniya v Russkom Alfavite". *Voprosi Jurnalistiki, Pedagogiki, Yazıkoznaniya*, C. 10.12, S. 107, 29-36.
- Kulik, A. (2012). "Vliyanie Greçeskoj Azbuki na Formirovanie Kirillitsi". *Studia Wschodniostowiańskie*, S. 12, 259-272.
- Lukaşanets, A. A. (2009). "Sovremennoe Sostoyanie i Tendentsii Razvitiya Slavyanskikh Yazıkov (Belorusskiy Yazık)". *Vestnik Moskovskogo Universiteta. Seriya 9. Filologiya*, S. 5, 65-75.
- Lunt, H. G. (2001). *Old Church Slavonic Grammar*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Marti, R. (2024). "'Alphabet Wars' in the Balkans". *Scripta & e-Scripta*, S. 24, 65-85.
- Moszyński, L. (1984). *Wstęp do Filologii Słowiańskiej*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Matejka, L. (1963). "The Beginnings of Slavic Literacy". *Études Slaves et Est-Européennes/Slavic and East-European Studies*, C. 8, S. 3/4, 153-164.

- Rabus, A., & Petrov, I. N. (2023). "Linguistic Analysis of Church Slavonic Documents: A Mixed-Methods Approach". *Scando-Slavica*, C. 69, S. 1, 25-38.
- Richter, J. (t.y.). "The 2-dimensional Cyrillic Alphabet", [https://www.academia.edu/106747426/The\\_2\\_dimensional\\_Cyrillic\\_Alphabet](https://www.academia.edu/106747426/The_2_dimensional_Cyrillic_Alphabet) (Erişim Tarihi: 11.03.2025).
- Sawicka, I., Trawinska, A. Vd. (2022). *Fonetika i Fonologiya na Makedonskiot Standarden Yazik: Suprasegmentalna Fonetika i Fonologiya*. Skopje: Makedonska Akademiya na Naukite i Umetnostite.
- Selimski, L. (2012). "Turski Elementi v Bulgarskoto Slovoobrazuvane". *Filolořki Fakultet Univerziteta u Beogradu*. 319-329.
- Vasmer, M. (1987). *Etimologiřeskiy Slovar Russkogo Yazıka* (3. Cilt). Moskva: Progress.
- Yerköy, S. (2025). "Güney Slav Dil Grubu ve Rus Dili Arasındaki Dilsel Paralellikler ve Farklılıklar". *Balkanistik Dil ve Edebiyat Dergisi*. C. 7, S. 1, 1-24.
- Zaliznyak, A. A. (1986). "Novgorodskie berestyane gramoti s lingvistiřeskoj točki zreniya", *Novgorodskie Gramoti na Bereste iz Raskopok 1977-1983 Godov* ed. V. L. Yanin & A. A. Zaliznyak içinde (s. 89-220). Moskva: Nauka.
- Zueva, A. (2018). *Reformy Ruské Ortografie z Historického Hlediska*, Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni: (Yayımlanmamıř Lisans Tezi).